

ALLT JAG INTE FÅR GÖRA **— UNGA OM HEDERSRELATERAT** **VÅLD OCH FÖRTRYCK**

Rapport baserad på samtal till
stödchatten Kärleken är fri.

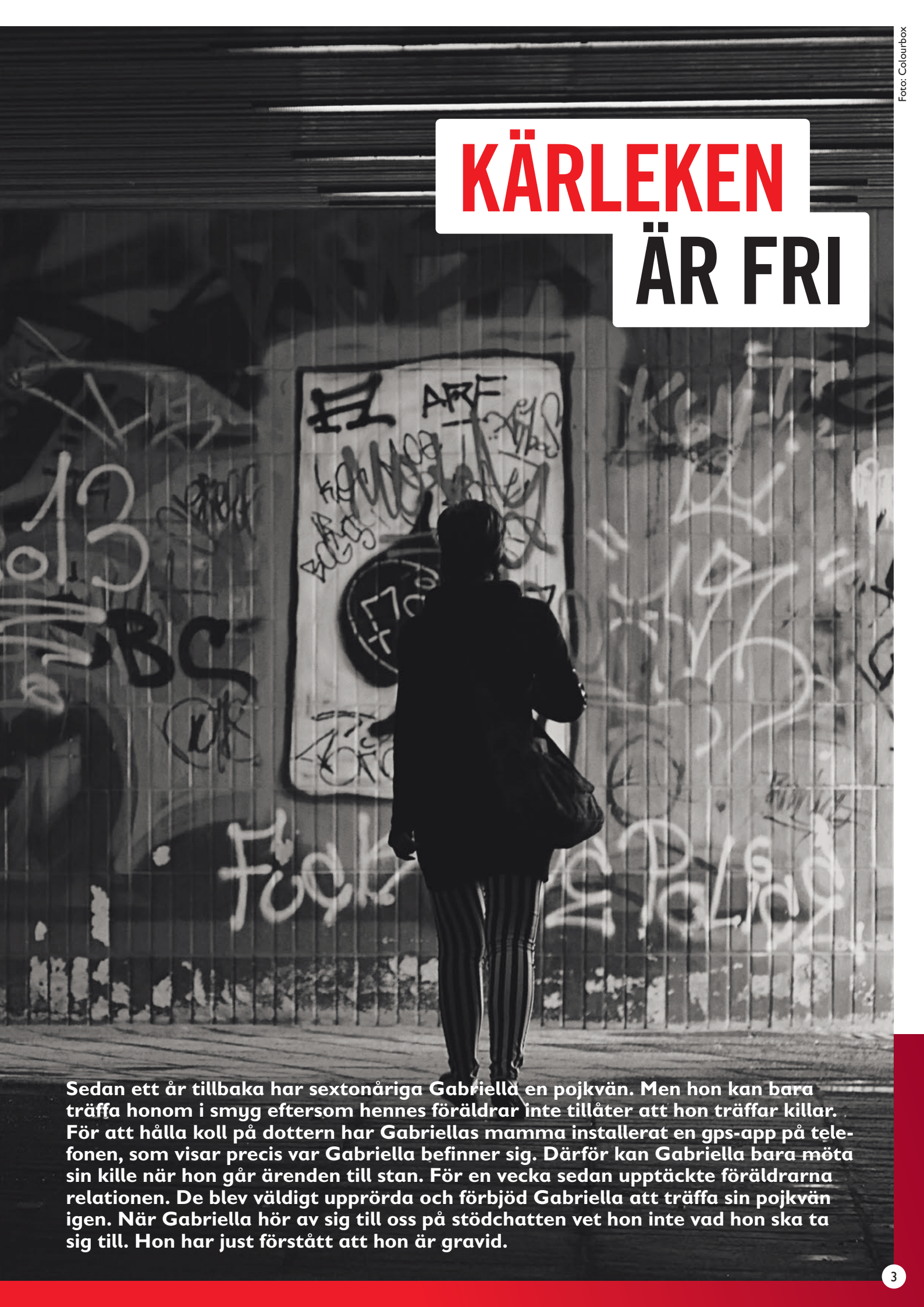

Rädda Barnen

INNEHÅLL

Förord	4
Unga berättar.....	5
Föräldrar kontrollerar ungdomars privatliv.....	6
Begränsningar som gäller kärlek och sexualitet.....	7
Andra begränsningar	8
Utbildning	9
Vila och fritid.....	10
Frihet.....	11
Religion	12
Våld.....	13
Olovligt bortförande och giftermål mot någons vilja.....	15
Vad gör Rädda Barnen?	19
Rädda Barnen kräver åtgärder från samhället	20
Rädda Barnen uppmanar	13

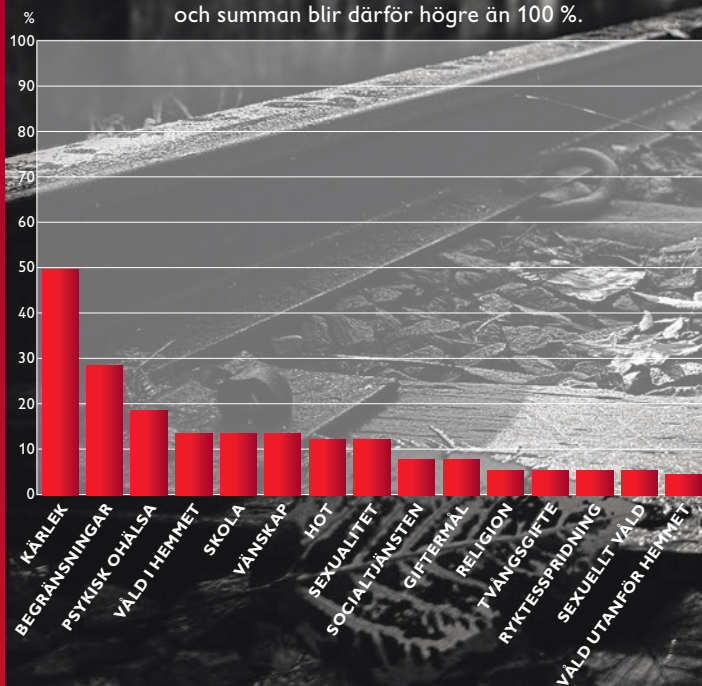
A black and white photograph of a person standing with their back to the camera, looking at a wall covered in graffiti. The person is wearing a dark jacket and striped pants. The graffiti includes various tags and symbols, such as '13', 'BC', 'FUCK', and 'POLICE'. The title 'KÄRLEKEN ÄR FRI' is overlaid on the top right of the image.

KÄRLEKEN ÄR FRI

Sedan ett år tillbaka har sextonåriga Gabriella en pojkvän. Men hon kan bara träffa honom i smyg eftersom hennes föräldrar inte tillåter att hon träffar killar. För att hålla koll på dottern har Gabriellas mamma installerat en gps-app på telefonen, som visar precis var Gabriella befinner sig. Därför kan Gabriella bara möta sin kille när hon går ärenden till stan. För en vecka sedan upptäckte föräldrarna relationen. De blev väldigt upprörda och förbjöd Gabriella att träffa sin pojkvän igen. När Gabriella hör av sig till oss på stödchatten vet hon inte vad hon ska ta sig till. Hon har just förstått att hon är gravid.

Diagram 1. De 15 vanligaste ämnen i chatten.

Ett samtal kan innehålla mer än ett ämne, och summan blir därför högre än 100 %.

FÖRORD

I den här rapporten får du ta del av barns upplevelser av att leva under hedersrelaterat våld och förtryck. I den politiska debatten finns det sakfrågor som får mycket utrymme, men som inte nödvändigtvis lyfts i någon större omfattning här.

ANLEDNINGEN TILL DET är att barn själva får välja vad de vill prata om i samtalen som vi tar emot. Vår ambition är därför att med hjälp av barns egna berättelser rikta ljus på de vanligaste frågorna och därmed uppmana politiker och beslutsfattare att lyssna, och utgå från barns verklighet i det fortsatta arbetet för en trygg uppväxt fri från hedersrelaterat våld och förtryck.

KÄRLEKEN ÄR FRI är Rädda Barnens nationella stödchatt som idag är den största specialiserade stödchatten med spetskompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck mot barn. Sedan 2015 har vi tagit emot över 2500 samtal från barn och unga i hela Sverige. Verksamheten startades då vi efter sju års förebyggande arbete i skolan förstod att det fanns en brist på kunskap som bygger på barns egna berättelser och de behov de själva uttrycker.

DE UNGDOMAR SOM Rädda Barnen möter i Kärleken är fri beskriver ofta en upplevelse av att vuxenvärlden dikterar vad de borde känna angående förtryck. Vissa berättar att de stigmatiseras och görs till offer utifrån sin religiösa tillhörighet eller val av klädsel – eller tvärtom inte tas på allvar i sin utsatthet för att de inte passar in i bilden av det som vuxenvärlden betraktar som "ett typiskt offer". Med rapporten

Allt jag inte får göra vill vi bidra till en bredare bild av hedersproblematikens olika ansikten, precis så som verkligheten ser ut.

STÖDCHATTEN VÄNDER SIG till barn och ungdomar mellan tolv och tjugofem år med fokus på samtal om hedersproblematik. Gabriella som nämns ovan är ett fingerat namn, och hennes situation speglar hur många barn och unga har det idag. De samtal som återges i den här rapporten är representativa och återkommande i vårt arbete.

Kärleken är fri är en av Rädda Barnens verksamheter för att fortsätta uppfylla vårt löfte att göra världen bättre för barn och nå vår vision om att göra barnkonventionen verklig. Alla barn har grundläggande rättigheter och rätt till ett liv fritt från våld. Vi vill att barn ska bli lyssnade på. Vi vuxna har ett ansvar att skapa en förändring till det bättre. Här och nu – för framtiden. ●

Helena Thybell
Generalsekreterare Rädda Barnen

Foto: Hamid Ershad Sarabi

UNGA BERÄTTAR

De berättelser som vi återger här bygger på ett tjugotal chattsamtal från 2020, men vi har ändrat namn och detaljer för att skydda ungdomarna. Varje samtal vi har tagit emot är unikt i sitt slag men väldigt likt många andra samtal i verksamheten.

VIA SAMTALEN i Kärleken är fri får vi veta hur hedersförtrycket kan se ut, genom att höra hur barn resonerar kring sina och andras rättigheter. Där framkommer att familjens rätt upplevs gå före barnets egna rättigheter och behov, och när unga resonerar kring hjälp- och stödsatser visar sig ofta ett lågt förtroende för andra vuxna.

STÖDCHATTEN SKILJER SIG från många andra chattplattformar genom att den helt inriktar sig på samtal om hedersförtryck i barn och ungas liv. Unga berättar om villkorad frihet och att behöva anpassa sina tankar, känslor och handlingar efter familjens heder och ära. Det kan betyda att tvingas dölja eller göra slut med en kärlek som inte accepteras, att tvingas eller vilseledas in i en oönskad relation eller giftermål. Det kan också vara att inte få umgås med vem man vill på det sätt man vill. Egna drömmar och längtan får ge vika för familjens krav och förväntningar.

I RAPPORTEN PRESENTERAR VI berättelserna med svensk lagstiftning som grund och med hjälp av barnkonventionens artiklar. Tack vare att Sverige sedan 1 januari 2020 har upphöjt barnkonventionen

till svensk lag har Sverige förbundit sig att göra sitt yttersta för att se till att barnkonventionen följs. Barn har rättigheter och vuxna ska se till att lagarna följs.

EU HAR SOM AMBITION att öka medvetenheten kring hedersvåld och att arbeta för att barn, ungdomar och vuxna får större kännedom om sina rättigheter (*Towards an EU external strategy against early and forced marriages – next steps*). I Sverige uppskattar man att ca 70 000 ungdomar i åldern 16–25 är begränsade i fråga om vem de kan välja som partner, medan 8 500 ungdomar riskerar att bli bortgifta (*Gift mot sin vilja*). Men siffrorna är mycket svåra att uppskatta eftersom mörkertalet är stort. Rädda Barnen menar att allt våld mot barn måste motverkas, och det behöver vi göra tillsammans. Allmänna Barnhusets rapport *Det är mitt liv!* från 2018 beskriver att barn som inte får välja sin livspartner betydligt oftare utsätts för andra former av våld under uppväxten. Hela 88 procent har utsatts för någon annan typ av barnmisshandel under sin uppväxt. De som inte får välja sin partner mår betydligt sämre än andra barn och har i högre grad utsatts för fysiskt våld av syskon och andra släktingar. ●

Vad menar vi med hedersrelaterat våld och förtryck?

I REGERINGENS PROPOSITION *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet 2019/20:131* betonas att hedersvåld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som ingen ska behöva utsättas för. I propositionen betonas att hederskontexten begränsar och kränker främst flickors och unga kvinnors - men även unga mäns och hbtq-personers – grundläggande fri- och rättigheter. I propositionen heter det:
Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens

kontroll över individen. Hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar. De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete, äktenskap och äktenskapsskillnad. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig brottslighet såsom t.ex. hot om våld och våld, inklusive dödligt sådant. För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga.

(Proposition 2019/20:131, sid 24)

FÖRÄLDRAR KONTROLLERAR UNGDOMARNAS PRIVATLIV

16

Barnkonventionen
artikel 16

”På samma sätt som vuxna behöver ha insyn i vissa delar av sitt barns liv så ska barnets möjlighet till det egna privatlivet bli allt större i takt med att barnet också blir äldre.

En viktig del i att utvecklas och växa upp är att successivt börja utforska sammanhang på egen hand utanför familjen.”

– Josefine Paulsen, leg. psykolog
på Rädda Barnens centrum för
stöd och behandling.

Barnkonventionen slår fast att varje barn har rätt till privatliv. De ungdomar som chattar med oss berättar dock att de kontrolleras och begränsas i mycket hög grad.

”Det skulle bli en hel bok om jag skrev allt jag inte får göra. Jag får inte ha sex, får inte vara hemma hos killar, inte gå ut på fest, vara sent ute – inte ens om jag ska på promenad. Det är egentligen ingen skillnad nu än innan Corona – ja, en grej är väl att jag alltid är hemma nu och övervakas vad jag gör. Jag längtar till skolan, jag hoppas det här snart är över”, skriver Lili.

TELEFONEN ÄR ETT VANLIGT TEMA hos dem som chattar med oss. Det handlar om att kontrollera ungdomarna på olika sätt med hjälp av tekniken:

När Nina är ute ber mamman om bildbevis på att hon verkligen är där hon säger att hon är, och att hon bara träffar de vänner som mamman har godkänt, och inga andra. Mamman vill även kontrollera vem Nina har kontakt med över telefon och via sociala medier. Alla inköp Nina gör måste hon redovisa för mamman genom att visa var och när en utgift har dragits från kontot.

ANDRA UNGDOMAR BERÄTTAR för oss att deras föräldrar begär deras lösenord till dator, telefon och inloggning på olika konton. Föräldrar kan använda sig av så kallade Parental Control-appar. Ett annat sätt att kontrollera ungdomarna är att begränsa deras rörlighet, till exempel genom att förvara busskort så att den unga inte kan gå ut på kvällar eller helger. Liksom för Nina gäller också för andra barn och ungdomar att de bara får umgås med vissa vänner som föräldrarna har godkänt. Detta kan få till följd att den unga personen inte enbart behöver se till att själv följa familjens strikta regler, utan också bevaka att inte ens vänner, eller deras familjer, gör något som kan skada ens eget rykte. Det blir ett övermäktigt ansvar för den unga. ●

Begränsningar som gäller

KÄRLEK OCH SEXUALITET

6

Barnkonventionen
artikel 6

Enligt svensk lag får två personer som båda är 15 år eller äldre utöva sin sexualitet, så länge samtycke råder mellan parterna.

"Jag känner mig instängd. Tidigare hade jag en pojkvän som jag verkligen älskade", berättar Anna. Hennes föräldrar kom på att Anna och pojkvännen hade haft sex. "De förstörde allt för mig. Jag får aldrig mer träffa honom."

NÄR UNGDOMARNA HINDRAS från att utveckla sin sexualitet, vågar de inte heller berätta om följder, som Gabriella som blivit gravid, eller som Sophia, som vittnar om att hon blivit våldtagen för ett par dagar sedan.

"Jag kan inte berätta det för familjen", säger Sophia. Det är första gången hon pratar med någon om vad som har hänt.

ORSAKEN TILL ATT SOPHIA och många flickor i samma situation upplever att det är omöjligt att berätta för föräldrarna och släkten, är den norm som råder, där det anses att kvinnor ska vänta med

sex fram till äktenskap. Normen kallas ofta för "oskuldsnormen", där "oskuld" står för att inte ha haft samlag med penetration. Själva ordet "oskuld" har som motsatsord "skuld", vilket indikerar att den som har haft samlag med penetration är "skyldig" medan den som avstått fortfarande är "oskyldig".

UNGA FLICKOR ÄR OROLIGA över om det fysiskt går att kontrollera om de haft samlag, och ibland berättar de om bokade gynekolog-besök där en kontroll ska göras. I normen om "oskuld" ingår också föreställningen om att det finns en mödomshinna som brister vid penetrationssamlag. Men enligt regionernas ungdomsmottagnings-sida på nätet UMO.se är det en myt att mödomshinnan finns. För Sophia får dock myten praktiska följder. Om föräldrarna får veta att hon haft penetrationssex blir risken att hon inte ses som "en riktig kvinna" när det blir dags för henne att gifta sig med någon som föräldrarna godkänner. ●

"Att på ett tryggt sätt få utforska sin sexualitet och intima relationer hör tonårstiden till och utgör en viktig del i normalutvecklingen. Samtidigt vet vi att dessa frågor kan kännas svåra för många ungdomar och inte helt lätta att navigera sig fram i. Den vetskapen ger vuxen-världen i uppgift att på ett tryggt sätt förmedla kunskap och stöd i frågor som rör rätten till sin egen kropp, samtycke och sexualitet samt att hjälp finns att få om svåra situationer uppstår."

– Josefine Paulsen, leg. psykolog
på Rädda Barnens centrum för
stöd och behandling.

ANDRA

BEGRÄNSNINGAR

28

Barnkonventionen
artikel 28

**”När ungdomar begränsas
kan det skapa eller förstärka
en känsla av utanförskap.”**

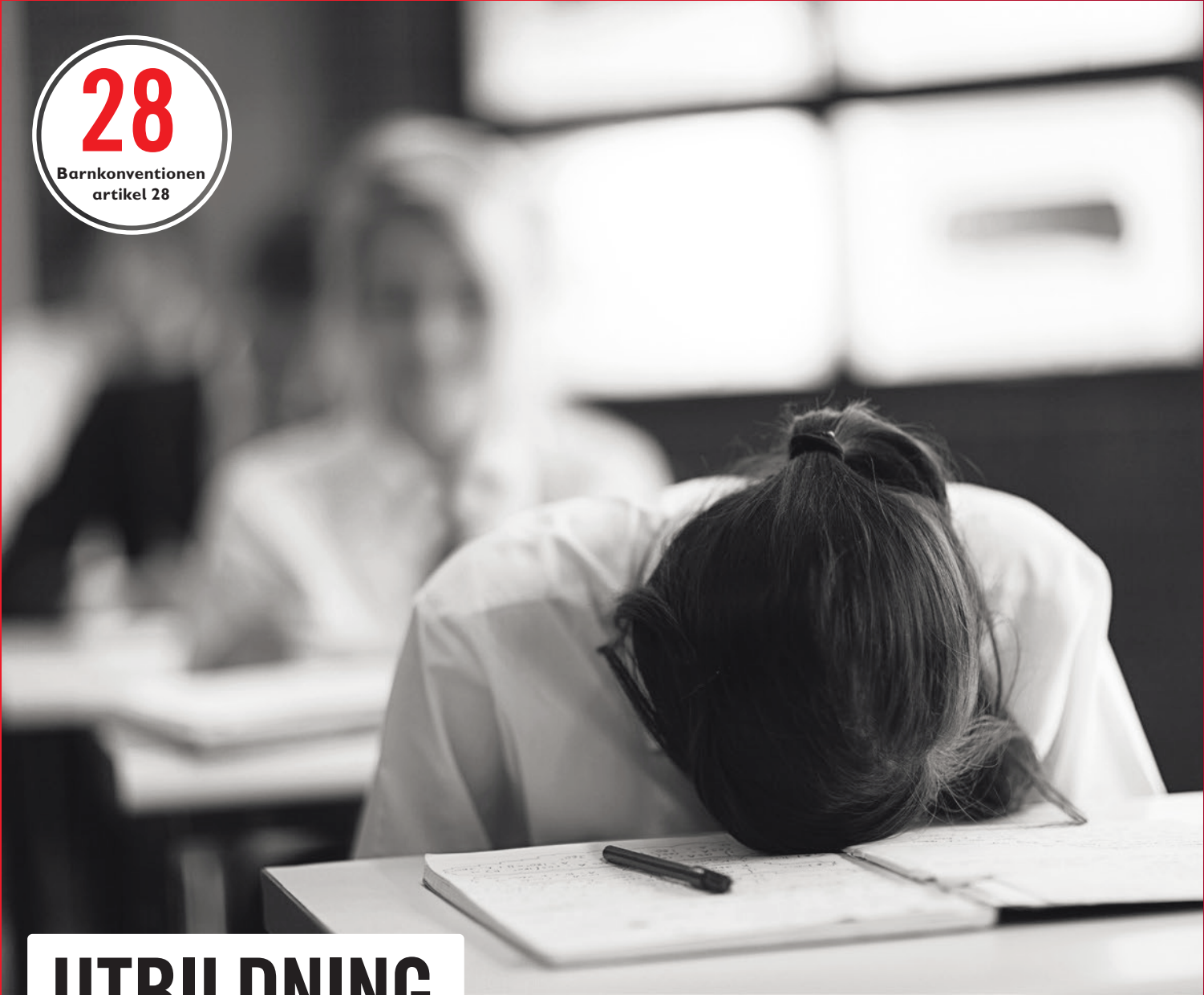
– Evelina Aho Fältskog,
socioinom och samordnare för
stödchatten Kärleken är fri.

I barnkonventionen fastställs inte bara barnets rätt till liv och överlevnad, utan också rätten till utveckling. För att utvecklas från barn till vuxen ingår att knyta självständiga kontakter med personer utanför familjen.

”Jag vill så gärna gå och bada med mina kompisar. Känna att jag är som alla andra. Men jag har inte ens en baddräkt eller en bikini”, skriver Laila.

EN ANNAN BEGRÄNSNING som förekommer är att ungdomarna inte får cykla. Det florerar en myt om att cykling kan påverka flickors underliv, så att det ser ut som om de har haft penetrationssex. Här vill vi påminna om att ”mödomshinna” inte finns och att två myter i detta fall samverkar, först att en mödomshinna existerar, och sedan att den kan spräckas av cykling. En följd av myterna blir att vissa föräldrar förbjuder döttrarna att cykla.

YTTERLIGARE EN BEGRÄNSNING kan gälla kläder. Föräldrarna uttrycker åsikter om vilka kläder som är lämpliga och passande. Härigenom får ungdomarna inte möjlighet att själva välja kläder för att uttrycka sin identitet och kanske prova olika klädstilar som ett sätt att utforska och förstärka vem man är. Förbud mot vissa kläder och aktiviteter sänder även signaler om att ungdomarnas kropp måste döljas och sparas, eftersom kroppen har en sexuell laddning. Föräldrarnas sexualisering av ungdomarnas kroppar känns ofta obekvämt för ungdomarna. ●

28

Barnkonventionen
artikel 28

UTBILDNING

Varje barn har rätt till utbildning. Men rätten till utbildning hotas om barnen/ungdomarna har så tuffa utmaningar hemma att energin inte räcker till för att klara studierna.

"Jag får svårt att koncentrera mig på skolan. Jag kommer ofta sent och somnar ibland på lektionerna", berättar Mika.

SKOLAN ANSVARAR FÖR att alla elever ska ha samma möjligheter att lära och utvecklas. För att förstå att en elev är utsatt för hedersförtryck behöver skolan ha tillräcklig kunskap och kompetens om sådan problematik. Tyvärr berättar ungdomar för oss att skolan inte alltid fångar upp signaler som de borde. På Mikas skola har personalen i stället föreslagit att hon ska hoppa av skolan och börja jobba. Så länge skolan inte förstår hur Mika har det kommer hon fortsätta att ha det svårt i skolan, vilket kommer att påverka hennes möjligheter att fullfölja studierna. I förlängningen kommer detta att ha ett negativt inflytande på hennes chanser till arbete och försörjning.

Samtal i chatten kan också handla om att ungdomar inte själva får välja vilka kläder de vill ha på idrottslektionerna. En flicka berättar att när hon inte själv får bestämma hur hon ska klä sig på idrotten sjunker hennes motivation att gå till lektionerna. I slutändan påverkar det hennes betyg. ●

"Jag får svårt att koncentrera mig på skolan. Jag kommer ofta sent och somnar ibland på lektionerna."

– Mika.

VILA OCH FRITID

31

Barnkonventionen
artikel 31

”Att vara tvungen att utföra sysslor hemma kan vara ett sätt för familjen att kontrollera var den unga är och därmed se till att den unga inte umgås med kärlekspartners eller vänner.”

– Evelina Aho Fältskog,
socioonom och samordnare för
stödchatten Kärleken är fri.

För att kunna utvecklas fysiskt och mentalt har alla barn rätt till vila och fritid.

RÄTTEN TILL VILA OCH FRITID är väsentlig för att barnet ska kunna utvecklas både fysiskt och mentalt. Fritiden kan innebära tid för lek eller andra aktiviteter som passar för barnets ålder. Om barnet inte får tillräckligt med vila och fritid, störs möjligheterna för återhämtning och optimal utveckling. Ungdomar som chattar med oss berättar dock att de är pressade hemma.

”Min mamma säger att jag måste få höga betyg för att komma in på juristlinjen. Men jag vill själv inte ens gå den”, berättar Zarah.

Förutom hårda studier kan pressen innebära omfattande arbete med att hjälpa till hemma.

”Jag både hämtar och lämnar mina småsyskon på förskolan varje dag”, säger Jasmin.

BLAND DE UNGDOMAR som söker sig till oss får vi ibland höra att flickor förväntas stanna hemma och göra hushållssysslor, medan deras bröder inte har samma krav på sig. Flickorna upplever det som att föräldrarna på detta sätt särbehandlar dem utifrån kön, och att föräldrarna kontrollerar dem i högre grad än pojkarna. I Jasmins fall upplever hon att sysslorna låser henne hemma och försätter henne i en maktlös situation. ●

"Pappa satte upp en hasp utanför min dörr. Så nu kan jag inte lämna rummet utan att någon öppnar för mig."

– Alice.

FRIHET

Barnkonventionen gäller upp tills barnet har fyllt arton. Därefter är det andra lagar som gäller, som att varje vuxen person har rätt till frihet och inte kan tvingas att exempelvis bo kvar hos föräldrarna.

FLERA AV DESSA LAGAR utgår från eller samspelar med FN:s konventioner om mänskliga rättigheter, till vilka Sverige har anslutit sig. Trots detta berättar myndiga ungdomar för oss att de lever under förhållanden där deras rättigheter inte tillvaratas. Ett exempel på detta är hur en ung person hindras av föräldrarna att flytta hemifrån – trots att hon börjat studera på högskola och har egen försörjning:

Isabel, som är 20 år, jobbar och tjänar pengar. Sedan en tid tillbaka har hon skrivit kontrakt på en lägenhet. Men hennes mamma säger att hon inte får bo där ensam. Mamman tycker att lägenheten ligger för långt bort och att Isabel bara slösar pengar på att betala hyra.

EN ANNAN UNG FLICKA, Alice, berättar för oss att hennes föräldrar efter en konflikt ville kontrollera henne mer. Det började med att de tog hennes telefon. Nästa dag kom hennes pappa med verktyg till hennes rum i lägenheten:

"Pappa satte upp en hasp utanför min dörr. Så nu kan jag inte lämna rummet utan att någon öppnar för mig."

Alice situation innebär en kränkning av privatlivet och olovligt frihetsberövande – brottsliga handlingar som kan leda till straff i Sverige. ●

1&3

FN:s konvention om mänskliga rättigheter, artikel 1 och 3.

RELIGION

”Att utvecklas och växa upp till en vuxen individ handlar mycket om att under barndomen få utforska sin identitet, sin omvärld och andra människor. Att lära sig nya saker, att upptäcka egna intressen, värderingar och åsikter samt att successivt ges mer och mer frihet är en viktig del i den processen.”

– Josefine Paulsen, leg. psykolog på Rädda Barnens centrum för stöd och behandling.

Enligt barnkonventionen står det barn och unga fritt att välja religion. Barn och unga bör själva få avgöra om de vill utöva en viss religion.

OM BARNET eller den unga vill, så ska det vara möjligt att välja och välja bort religionen. Dessa rättigheter kombineras med vårdnadshavarens rättigheter och skyldigheter att ge barnet ledning då barnet utövar sin rätt. Ledningen ska göras på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling. Ibland berättar ungdomar ändå för oss att de känner sig tvungna att bära särskilda religiösa symboler eller praktisera religionen regelbundet, till exempel i en kyrka eller en moské.

”De kollar att jag går dit varje vecka”, skriver Andrea.

GENOM UNGDOMAR får vi också veta att den religiösa gemenskap som familjen tillhör försöker påverka den unga att ändra livsstil. Emmas föräldrar har precis fått veta att Emma har en relation med en tjej.

”De tvingar mig att gå och prata med ledaren i församlingen”, berättar Emma.

EFTERSOM HOMOSEXUALITET inte är tillåtet i församlingen vet Emma att ledaren kommer att övertala henne att gifta sig med en kille. Även om Emma är religiös så tycker hon inte om församlingens sätt att utöva religion och hon vill inte ha något enskilt samtal med ledaren. Om Emma går ur församlingen är risken stor att hennes föräldrar bryter kontakten med henne, för sådana är församlingens regler.

Andrea och Emma hamnar här i kläm mellan å ena sidan sin rätt att fritt välja religion eller välja bort religion, och å andra sidan föräldrarnas rättigheter. Det kan också ifrågasättas om föräldrarnas ledning verkligen är förenlig med barnets fortlöpande utveckling i dessa fall. ●

Enligt barnkonventionen ska barn skyddas mot våld. Alla former av våld mot barn är förbjudet och straffbart i Sverige. I Rädda Barnens stödchatt är våld ett vanligt ämne.

Att växa upp med våld ständigt närvarande innebär stora påfrestningar för barn.

Somliga i chatten utsätts för tvång, våld och press så gott som dagligen.

Andra beskriver att våldet skiftar och upplevs värre i perioder. Flera vittnar om föräldrar som utsatt även andra, ofta äldre, syskon för våld i olika former.

Många beskriver hur andra familjemedlemmar eller delar av gruppen råkat mycket illa ut när de gjort motstånd och beskriver en rädsla för vad som ska hända om de själva säger ifrån eller söker stöd av andra. Den rädsla som uppstår hos barn som lever under direkt eller indirekt hot om våld utvecklar ofta strategier för att orka ta sig igenom sin vardag.

VÅLD I EN HEDERSKONTEXT

19

Barnkonventionen
artikel 19

Våld i en hederskontext kan exempelvis beskrivas så här:

Fysiskt våld: Betyder att skadas fysiskt i någon form som smärtar eller gör ont. Våldet kan vara att bli fasthållen, slagen, knuffad, sparkad, strypt eller nypt. Förövaren väljer ofta medvetet att rikta våldet mot delar av kroppen så att skador inte ska upptäckas av andra.

Psykiskt våld:

Kan innefatta lögner, verbala hot, kränkningar och isolering av den utsatta. Våldet kan också handla om att kontrolleras eller tvingas avstå från handlingar man själv önskar göra, både i digitala och fysiska rum. Det psykiska våldet kan få den våldsutsatta att tvivla på sig själv och sin uppfattning om andra och omvärlden.

Sexuellt våld:

Omfattar allt från förnedring, trakasserier, icke-önskade beröringar till att tvingas utföra sexuella handlingar, eller att utsättas för sådana.

Ekonomiskt våld:

Innebär att andra får eller bibehåller makt genom ekonomiska medel vilket kan handla om att inte få ha kontroll över egna eller gemensamma pengar som försätter personen i ett maktunderläge. Förövaren kan till exempel övertala den utsatta att ta lån i eget namn, tvinga eller lura den utsatta att skriva på juridiska dokument, eller att förfalska den utsattas namnteckning.

Materiellt våld:

Kan bestå i materiell skadegörelse, exempelvis att någon förstör möbler eller andra saker i hemmet. Sakerna som förövaren har sönder är ofta sådant som den utsatta värdesätter och behöver. Den utsatta personen kan också tvingas att själv förstöra ägodelar av särskild betydelse. Våldet är skrämmande och innebär ett underliggande hot om att det kan vara den utsatta som blir slagen eller sparkad nästa gång. ●

Källor:

Nationellt centrum för kvinnofrid, våldets uttryck och mekanismer

<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/>

Socialstyrelsen

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/>

PSYKISKT VÅLD

Vi får flera samtal om psykiskt våld, som från Lisa:

"När jag är av en annan åsikt än mamma, säger hon: 'Jag visste innan att du var dum, men inte så dum! Har du träffat en pojkvän som gett dig en massa idiotiska idéer?'"

UNGDOMAR HOTAS IBLAND genom direkta uttalanden eller underförstådda förhållnings-sätt till att avstå från relationer med motsatta könet eller med en partner som föräldrarna inte godkänner.

"Mina föräldrar säger att jag antingen lever som de vill, eller så blir jag utkastad", säger Alike, som inte har någon annanstans att ta vägen.

ALIK PRESETERAS ALLTSÅ för ett ultimatum. Antingen stannar hon kvar hos familjen och följer regler som starkt begränsar hennes möjlighet att uttrycka sig själv och utveckla sina intressen. Eller så tvingas hon att leva ett liv utan kontakt med mamma, pappa och syskon, som är de viktigaste personerna i hennes liv, och utan släkten, där hon har nära och starka relationer till sina morföräldrar, kusiner, mostrar och morbröder. Alikes situation kan ses som uttryck för "mellanförskap". Det är en term som ursprungligen använts om etnicitet, men här avser att stå utanför, eller mellan, två olika kulturer: samhället med sina normer å ena sidan, och familjen med sina normer å andra sidan.

En strategi för att på något sätt kunna leva i båda världarna samtidigt kan vara att hemlighålla delar av sitt liv för familjen. Ungdomar som hör av sig till oss berättar att de har hemliga förhållanden som kan ha varat länge, ibland i flera år. Från samtalen får vi också veta att dessa hemliga relationer ibland även kan innebära press inifrån. Genom att ha en hemlig relation får de två som ingår i relationen ett slags hållhake på varandra. Om relationen förändras, till exempel om den ena vill göra slut, kan den andra hota med att berätta för föräldrarna att relationen har pågått. På så sätt kan en ung person vara utsatt från tryck från flera håll samtidigt, vilket blir en mycket svår situation.

Hoten kan också gälla att någon i familjen tänker göra något mot sig själv om den unga personen inte följer familjens normer:

"Om jag går emot min mamma hotar hon med att ta livet av sig" berättar Rebecca.

När ungdomarnas behov och önskemål krockar med familjens eller kollektivets normer kan fysiskt våld i form av slag eller annan misshandel förekomma:

Ella är 16 år och lever i en hederskultur. För en tid sedan misshandlade mamman Ella så att två tänder slogs ut.

Det fysiska våldet kan i vissa fall eskalera. En av barnkonventionens mest grundläggande artiklar slår fast barns rätt till liv och överlevnad. Men från våra chattsamtal får vi veta att det förekommer att föräldrar hotar att ta livet av sitt barn:

Gina är 17 år och identifierar sig som transperson. Men hennes pappa, mamma och mammans släkt hotar att döda henne om hon lever ut sin identitet.

I EN AKUT ALLVARLIG SITUATION har unga rätt att få stöd och skydd av socialtjänsten, däribland en skyddsplacering på ett särskilt boende eller familjehem. Bland flera av kontakterna som tas till chatten beskriver unga att de är rädda för vad som kommer att ske om de tar hjälp av myndigheter. Det är dock en lösning som flera av våra chattare har erfarenhet av. Men ett skyddat boende är en kortvarig lösning och den unga behöver ett stadigvarande boende någon annanstans.

Ungdomarna berättar för oss att de betalar ett högt pris för att bo skyddat eller mer permanent i egen bostad. Även om det är nödvändigt för liv och hälsa att flytta från familjen, kan en separation lämna djupa spår hos den unga. Ungdomar beskriver hur de älskar och saknar sin familj, trots att de inte älskar det som familjen gjort mot dem.

Med tiden kan den unga även känna skuld och skam, liksom oro för att leva ensam hela livet utan ett familjesammanhang. Saknaden och ensamheten kan bli så tung att bära att den unga personen inte ser någon annan utväg än att flytta hem igen. ●

"Att utsättas för våld utgör en risk för barnets psykiska och fysiska hälsa och påverkar barnets utveckling negativt på lång och kort sikt. En barndom fri från våld främjar istället barnets hälsa och ökar barnets möjligheter att bygga nya, trygga relationer senare i livet. "

– Josefine Paulsen, leg. psykolog på Rädda Barnens centrum för stöd och behandling.

19

Barnkonventionen artikel 19

OLOVLIGT BORTFÖRANDE OCH GIFTERMÅL MOT NÅGONS VILJA

I och med barnkonventionen och andra internationella konventioner har Sverige förbundit sig att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet. Även andra svenska lagar har nyligen förstärkts (2020) så att det numera är straffbart att förmå eller tillåta ett barn att gifta sig eller ingå en så kallad äktenskapsliknande förbindelse. Alla former av barnäktenskap är numera förbjudna i Sverige.

MÅNGA UNGA hör av sig till chatten för att de utsätts för press att välja "rätt person" att leva med, alltså någon som föräldrarna godkänner.

Förutom press att välja "rätt person" kan det även röra sig om regelrätt bortgifte med någon som föräldrarna redan valt ut, eller hot om sådant, som i Bellas fall:

Bella berättar att hennes föräldrar tvingar henne att göra som de säger. Om hon inte lyder, hotar de med att gifta bort henne.

VIA CHATTEN FÅR VI VETA att föräldrar, förutom giftermål, arrangerar förlovingar eller trolovningar för sina söner och döttrar, förbund som enligt familjen inte får brytas eftersom de ofta räknas lika mycket som ett äkta giftermål. Såväl hot om bortgifte som genomfört bortgifte är brott mot barnkonventionen och enligt annan lagstiftning är det straffbart för föräldrar eller andra släktingar att planera och genomföra bortgifte. Det betyder alltså att alla dessa handlingar ses som brottsliga gärningar i Sverige.

"Vuxenvärlden ska hjälpa barn att få kunskap om vad som lagmässigt gäller kring kärleksrelationer men också stärka barnet i hur man kan utforska dessa frågor på ett tryggt sätt beroende på barnets ålder. När vuxenvärlden inte klarar av detta och istället utsätter barnet för tvång kopplat till dessa frågor utgör det både ett svek och ett brott som är skadligt för barnet."

– Josefine Paulsen, leg. psykolog på Rädda Barnens centrum för stöd och behandling.

KONSEKVENSER AV HEDERSRELATERAT VÅLD MOT BARN OCH UNGA

Att unga som lever under hedersförtryck är särskilt utsatta har varit mycket uppenbart i arbetet med Kärleken är fri. Barn är beroende av att föräldrars skydd och omsorg. Att vara barn innebär att vara helt under vårdnadshavarnas skydd och föräldrar har rätt att fatta beslut om det som anses vara bäst för barnet. Många unga beskriver att de utvecklat strategier för att leva ett så normalt liv som möjligt. Att dölja sina tankar, känslor och beteenden är några av dem. Flera beskriver att det är svårt att balansera sina egna önskningar och familjens krav. Att som barn utsättas för våld kan ge omfattande konsekvenser på hälsan, livskvalitet, skolresultat och utveckling.

BARN SOM LEVER under hedersrelaterade begränsningar mår betydligt sämre än genomsnittet. Hur barn påverkas av hedersvåld är individuellt, men det är tydligt att den som utsätts påverkas i en stor omfattning. De lider oftare av symptom som i olika grad påverkar deras vardag. Det kan till exempel handla om huvudvärk, magont och känslor av stress, oro och ångest.

I stödchatten beskriver flera känslan av att inte orka eller vilja leva. Vissa bär på obearbetade trauman med svårigheter att hantera konsekvenser som oro, ångest eller panikkänslor. Flera beskriver utvecklade självskadebeteenden som ett sätt att orka hantera svåra känslor. I stödchatten får vi också till oss att unga beskriver att de inte ser en väg ut och att det kommer bli värre, framförallt ju äldre de blir. Det påverkar viljan och lusten att leva. Andra får höra att de kommer tvingas till att ta sitt liv om de inte uppför sig som de ska, eller att de kommer bli dödade av sin familj om de inte gör som förväntas. Barn som beskriver känslor om att inte orka leva är alarmerande. Det betyder att vi inte lyckas skydda dessa barn på det sätt de har rätt till.

I stödchatten blir det också tydligt att barn som bär på andra sårbarheter är särskilt utsatta i en hederskontext. Ungdomar med intellektuell funktionsvariation är en särskilt utsatt målgrupp som inte har samma förutsättningar att förstå sin situation eller en riskmedvetenhet. Denna grupp kräver ett utökat och längre stöd för att

vi ska kunna förstå situationen och hitta rätt lokala stödresurser.

UNGA SOM UTSÄTTS FÖR VÅLD i en nära partnerrelation är också ett exempel på en grupp som är i behov av ett utökat stöd. Att både leva i en hederskontext och samtidigt i en förbjuden kärleksrelation där man också utsätts för våld är ofta en svår och komplex situation. Där kan ens känsla av möjlighet till hjälp upplevas som obefintlig. Flera beskriver en skuld över att man brutit familjens förtroende genom att inleda en relation med någon som familjen inte accepterar, och en ambivalens att bryta sig loss från den. Här är det viktigt att förstå att ungas nätverk ofta är begränsat och samhällets stöd- och skyddssystem fyller en särskilt viktig funktion.

EN STOR DEL BARN och unga känner inte till vilka rättigheter de har. För många är våldet så pass normaliserat att omfattande bestraffningar och våld upplevs legitimt. Det blir svårt att förstå att den man älskar också kan behandla en på ett sätt som är oetiskt eller förbjudet enligt lag, vilket gör att många känner skuld och skam runt sina känslor. Anonymitetsaspekten och flexibiliteten som stödchatten erbjuder har i vissa fall varit avgörande för att en ungdom ska söka stöd hos oss. Den anonyma kontakten blir helt på barnets villkor. I vissa fall bryter unga anonymiteten själva, i andra fall förblir de helt anonyma. Detta främjar ungas upplevelse av egenmakt och kontroll.

I MÖTET MED UTSATTA BARN och unga uttrycker många en låg tilltro till vuxna och vi ser det som en följd av brist på kompetens och resurser i samhället. Flera beskriver att de signalerat till vuxna om hur de mår men inte tagits på allvar. Andra berättar att de erbjudits stöd i någon form men inte på ett tillräckligt sätt för att må bra. Detta påverkar barns möjlighet till att söka hjälp eller återhämta sig från det våld de utsatts för.

BLAND VÅRA STÖDSÖKANDE har vi även kontakt med unga som har lämnat familjen. Dessa unga är i behov av stöd för att hantera sina upplevelser och trauma samt sin ambivalens inför att ha lämnat sin familj.

DET ÄR VIKTIGT ATT personal på skyddade boenden, familjehem och jourfamiljer har förståelse för den unga personens känslor, som ibland innebär att personen överväger att återvända till familjen, eftersom saknaden och ensamhet kan bli för tung att bära på egen hand. Ungdomarna behöver ofta hjälp att klara av sitt nya liv som självständig individ och kunna möta de krav och förväntningar som samhället ställer. Ungdomen behöver träna sig i att ta egna beslut, bygga upp en ny tillvaro med vänner och skyddsnät, orientera sig i det fria samhället och hantera de särskilda förutsättningar som gäller för ett liv med skyddad identitet. ●

HJÄLP

VAD GÖR RÄDDA BARNEN?

Rädda Barnen arbetar förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck genom att stötta unga via stödchatten, sprida kunskap till vuxna som möter barn, ordna lokala samverkansgrupper och bedriver påverkansarbete mot beslutsfattare.

Vi ger stöd direkt till barn och unga genom chatten Kärleken är fri

De barn och unga som hör av sig till oss får berätta om sin vardag. Det kan vara allra första gången som personen formulerar sitt problem och berättar för någon utomstående. För att utvecklas till självständiga individer är det viktigt för barn och unga att prova att tänka fritt och formulera sina tankar i ett tryggt sammanhang. Den unga personens samtal med oss kan beröra existentiella frågor som "vem är jag", "vad vill jag", "vad menas med frihet", "vad menas med egna val". Enligt vår erfarenhet kan en person som lever under hedersförtryck vara ovan vid att skilja mellan sina egna önskemål och familjens, eftersom familjens enhet betonas så starkt. Att chattaren får vara anonym är ofta ett villkor för att börja prata. Därför är vårt löfte om anonymitet centralt.

VI LYSSNAR PÅ UNGDOMARNA. Lyssna innebär i det här sammanhanget att bekräfta och validera ungdomarnas känslor och erfarenheter. Ibland behöver vi ställa frågor som hjälp på traven. Andra gånger kommer en lång text som personen kanske har förberett och klippt in i chatten. Ofta sammanfattar vi kort vad vi fått veta, för att säkerställa att vi uppfattat korrekt. Ibland ställer vi följdfrågor, men vi lägger ofta till

"om du vill berätta" eller "om det känns OK att säga" för att inte sätta någon press på den som tar kontakt med oss.

VI FÅR HÖRA att det är skönt att någon lyssnar:

"Nu måste jag tyvärr dra, mina föräldrar är hemma. Du visade mig att du gick och lita på så! Så tack för pratet, det känns så himla mycket skönare nu", skriver Jessie.

FÖRUTOM ATT LYSSNA kan vi ge stöd och konkret information. Då berättar vi om vilka möjligheter som finns, till exempel kontakt med socialtjänsten eller andra instanser.

"Er hjälp betyder väldigt mycket för mig. Jag känner mig tryggare att prata med någon som kan hjälpa mig nu, det känns på något sätt lite lättare. Tack så mycket", berättar Sandra.

OM PERSONEN VILL kan vi finnas med i telefonen då ungdomen tar kontakt med någon hjälpresurs. I vissa fall kan vi ge extra stöd. Ibland har vi engagerat oss genom att hjälpa till med en familjehemsplacering eller skyddat boende. Men utan ungdomens samtycke kan vi aldrig gripa in eller larma polis eller socialtjänst eftersom unga är anonyma i våra stöd-

kontakter. Tyvärr befarar vi att flera av de föräldrar som hotar om våld eller bortgifte faktiskt går från ord till handling.

Chatten nås via **www.karlekenarfri.se**

CHATTEN ÄR ÖPPEN både vardagar och söndagar. Eftersom vi vet att de ungdomar som kontrolleras hårdast ofta har svårt att chatta kvällstid när familjen är hemma erbjuder vi mejlkontakt dit ungdomen kan mejla sin fråga eller boka en chattid/telefonid. Under pandemin utökades chattens öppettider då vi förstod att en större tillgänglighet är ett måste för att öka chanserna att ungdomarna kan söka stöd när samhället stängs ner och skolorna bedriver distansundervisning.

Utbildad personal och volontärer bemannar chatten

Alla som arbetar med chatten har genomgått en grundutbildning, och vi genomför också fortbildningar och kvalitetssäkringar. Både anställd personal med socionomutbildning, och ideella personer med erfarenhet av barn och unga arbetar med chatten. De har tillgång till krisjour och handledning som är viktiga faktorer för att ge ett hållbart stöd. Sedan vi startade stödchatten 2015 har vi också använt våra erfarenheter i vårt påverkansarbete mot offentlig sektor, till exempel vad gäller lagstiftning.

Vi sprider kunskap och engagerar skolor i frågan

På hemsidan **www.karlekenarfri.se** har vi samlat

viktig information som inte bara riktar sig till ungdomar, utan även till vuxna som arbetar med barn. Bland dessa texter och länkar vill vi särskilt nämna lärarportalen där skolpersonal kan ta del av information om hederskontexter både för egen fortbildning, till exempel i form av webbutbildningar, och för att strukturera lektioner och övningar i skolan.

För skolor erbjuder Rädda Barnen en koncentrerad temavecka om hedersförtryck som bygger på samverkan mellan viktiga aktörer i kommunen.

Temaveckan består av olika aktiviteter som syftar till att skapa dialog med högstadie- och gymnasieelever om värderingar, rättigheter och stödvägar. Målet är att eleverna ska få träffa personal från polisen, socialtjänsten, ungdomsmottagningen, elevhälsan och personer från ideella organisationer för att skapa förtroende och öka kunskapen.

Vi träffar föräldrar i samtalsgrupper

Rädda Barnen har även allmänna samtalsgrupper med föräldrar, där vi ibland träffar föräldrar som lever i eller nära en hederskontext. De föräldrar som vi har mött har uppskattat att få en bättre inblick och förståelse för samhället, bland annat genom vilka lagar som gäller och hur normer samspelar.

Samtalen har fått föräldrarna att fundera vidare i föräldraskapet och stärkt förhållanden i familjen. Vi menar att om samhället ska kunna förändra normer behövs ett brett arbete. När föräldrar och vuxna blir trygga i sin föräldraroll och har goda kunskaper i aktuell lagstiftning skapar vi bättre förutsättningar för barn. ●

RÄDDA BARNEN KRÄVER ÅTGÄRDER FRÅN SAMHÄLLET

”Vi ser stora brister i hur barns rättigheter tillgodoses i den hedersrelaterade kontexten. Detta trots att regering och riksdag genom åren skärpt lagarna för att skydda barn mot hedersrelaterat våld och förtryck, och trots att barnkonventionen, som blivit lag, tydligt visar att alla barn är rättighetsbärare. Nu krävs mer än lagar och ord från politikerna. Nu krävs praktisk handling från samhället.”

– Karin Sjömillå,
barnrättsjurist på
Rädda Barnen.

Som ett steg i rätt riktning vill Rädda Barnen lyfta det arbete som Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck utför under Länsstyrelsen i Östergötlands län. Glädjande nog beslutade regeringen 2020 att kompetensteamet ska utvecklas och permanentas till ett kompetenscentrum om frågor som rör hedersförtryck.

RÄDDA BARNEN VÄLKOMNAR också de lagändringar som har aviserats nyligen. Dels har en ny straffskärpningsgrund införts den 1 juli 2020, som innebär att hedersrelaterade motiv ska betraktas som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet för ett brott. Dels finns ett förslag om att 2022 införa ett helt nytt hedersbrott, som tar sikte på upprepade hedersrelaterade gärningar som riktar sig mot samma brottsoffer.

Vi vill även uppmärksamma att regeringen nyligen beslutade att förändra sexualundervisningen i skolan, så att undervisningen från och med höstterminen 2022 ska innehålla mer om samtycke, värderingar och normer samt om hederskontexter. ●

I samband med beslutet uppmanar Rädda Barnen kommuner till:

- Att systematiskt arbeta för att barn via förskolan och skolan får kunskap om våld och rättigheter.
- Att arbeta med normkritiskt våldsförebyggande program i skolan och uppmärksamma både flickor och pojkars situation utifrån hedersrelaterat våld och förtryck. Pojkar och unga män riskerar att leva med dubbel utsatthet genom att både utsättas och utsätta andra, att kontrolleras och samtidigt tvinga kontrollera till exempel en flicka i släkten.

Slutligen avser regeringen tillsätta en utredning som ska lämna förslag på en nationell strategi i syfte att motverka våld mot barn, däribland hedersrelaterat våld och förtryck. Det välkomnar vi, men det är viktigt att strategin kan omsättas i praktiken. ●

”Det krävs kontinuerliga samtal med eleverna i skolan och i fritidsverksamheten för att skapa förändring och få förtroende hos ungdomar.”

– Maria Sundvall Taavo,
pedagog och verksamhetsansvarig
för Kärleken är fri.

RÄDDA BARNEN KRÄVER ATT:

- **Regeringen ska införa tydliga nationella kvalitetskrav för Barnahus och reglering så att tillgång till Barnahus finns i hela landet. Där ska alla barn som drabbas av våld få ett likvärdigt och samordnat stöd utifrån barnets bästa.**
- **Regionerna ska**
 - Införa rutiner så att personal inom elevhälsan, första linjen, barn- och ungdomspsykiatri och ungdomsmottagningarna screenar för förekomst av våld och förtryck i vårdkontakter med barn.
 - erbjuda specialistvård och samtalsstöd för tjejer som blivit könsstympade i hela landet.
 - säkerställa att läkare och vårdpersonal inte erbjuder oskuldskontroller och oskuldssingrepp.
- **Kultur- och idrottsförvaltningen ska begära en handlingsplan från idrottsföreningar för att förebygga, upptäcka och hantera misstanke om våld, begränsningar, könsstympning och kränkningar.**
- **Socialförvaltningen ska**
 - ha som rutin att fråga barn om utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.
 - ordna utbildning för sin egen personal, för personal på skyddade boenden, familjehem samt för jourfamiljer som tar emot ungdomar som levt med hedersförtryck.
 - erbjuda en långvarig stödkontakt för ungdomar som bryter med sin familj.
 - stärka stödet till unga med funktionsvariationer och till HBTQ-ungdomar som lever inom en hederskontext.
 - arrangera utbildningar och samtalsgrupper för föräldrar och vuxna, särskilt koncentrerat mot nyanlända föräldrar och vuxna på SFI, med fokus på barnkonventionen och Sveriges lagstiftning utifrån en hederskontext.

**Rädda Barnen är världens största
självständiga barnrättsorganisation,
fokuserad på hållbara insatser.**

Rädda Barnen
10788 Stockholm
Tel: 08-698 90 00
kundservice@rb.se
www.raeddabarnen.se